

Kovács Gábor

Hazánkban a II. világháború után létrehozott mezőgazdasági nagyüzemek szarvasmarha telepelt - többségükben legelőtől távol építették fel. Ezzel a szarvasmarhák ősi természetes környezetéből, természetellenes tartásba, istállóba kényszerítették. A legelőn kialakult emésztőrendszerű kérődzők takarmányozását pedig szántóföldön nagyobb költséggel természetből takarmányokra alapozták (Vinczeffy, 1988).

A falvak közelében elterülő - korábbi években közbirtokosságú - legelőterületeket is bekebeleztek a nagyüzemek. Ezek a legelők a későbbi években többségükben kihasználatlanok maradtak és a gondozatlanság miatt leromlottak. Hasonló sorsra jutottak a nagyüzemi szántóföldek közé beékelődött kisebb-nagyobb területű legelők is. A hazai legelőgazdálkodás helyzete - a kiváló szakemberek minden erőfeszítése ellenére - a nagyüzemi mezőgazdaság legelhanyagoltabb része maradt. A legelőterületek nagyobb hányadának termőképessége gyenge, átlaghozamuk nem éri el az 1,5 t/ha szénaértéket. Barcsák és Kertész (1986) szerint legelőterületünk 8,8 %-a rendkívül gyenge, 59,7 %-a gyenge, 26,1 %-a közepes és csupán 5,4 %-a jó minőségű.

Legelőgazdálkodásunkat értékelve arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a kérődző állatfajok gazdaságosabb termékelőállítására érdekében sürgős és hatékony intézkedésekre, szemléletváltoztatásra van szükség. Feltétlenül javítani szükséges a legelőterületek állattartó képességét (Vinczeffy, 1988). Mielőbb hozzá kellene látni a nem nagy költséggel járó legelőt javító eljárások (gyomtalánítás, szerves és szervetlen trágyázás, felületés, altalajjazítás, stb.) elvégzéséhez, hogy ezzel is növeljük a hozamokat. A gyepgazdálkodással foglalkozó szakemberek kutatási eredményeinek felhasználása ma a leg-sürgősebb feladat a takarmánygazdálkodásban.

Be kell látni, hogy intenzív legelőgazdálkodás nélkül nem lehet gazdaságos sem a szarvasmarha, sem a juhtenyésztés. Vissza kell állítani a legeltetési technológiákra alapozott tartást azokon a helyeken, ahol erre a lehetőség megvan.

Tudomásul kell venni, hogy a legelő takarmányértékét a legelőfű energia és nyersfehérje, valamint egyéb hatóanyagtartalma nem fejezi ki a valóságnak megfelelően. Az állat általi lelegelt fű és a kaszált legelőfű kémiai vizsgálatokkal kimutatott értéke azonos ugyan, mégis az állatokra gyakorolt hatása tekintetében nagy különbségek adódnak. A legeltetéssel nő a szervezet ellenállóképesége, javul az egészségi állapota és a szaporodóképessége, nő a szaporulati arány, csökken a két ellés közötti inproduktív idő, nő az élettartam.

Babinszky és munkatársai (1991), valamint Béri (1988) kísérleti eredményei a fentieket jól alátámasztják.

Nyilvánvaló tehát, hogy a legelő valóságos takarmányértékét nem csak a lelegelt fű nyersfehérje és energiatartalma, hanem az állat legelésével együttjáró környezeti hatások, a friss levegőn tartózkodás, a táplálékszerzéssel együttjáró mozgás, az időjárásváltozás összessége, vagyis a természetszerű tartásmód realizálja.

Legdöntőbb módon igazolódik a természetszerű tartás előnye a szaporodásbiológiai állapot javulásában. Köztudott, hogy az állatok először mindig a szaporodóképességük változásával reagálnak az optimálistól eltérő környezeti hatásokra. Összefoglalva tehát a legelő takarmányértékének meghatározása tekintetében nem kizárólag a legelőfű értékét kell megállapítani, hanem a legeltetés és a legelőfű állati szervezetre való együttes hatását kell meghatározni, illetve figyelembe venni.

A legelő takarmányértékét adó komplex hatás eredményét befolyásolhatja a legelő állatra ható környezet mesterséges megváltoztatása (mozgáskorlátozás, legeltetési eljárások, szélsőséges időjárás, stb.) valamint a legelő növénytársulása, a hasznos és értéktelen fűvek aránya (Barcsák és Kertész 1986, Haraszti 1973). Jónak tekinthető a legelőfű összetétele, ha a pázsitfűfélék 50-70 %-ban, a pillangósok 10-30 %-ban szerepelnek benne.

A legelőfű takarmányértékét az optimális növénytársítás növeli, egyrészt azért, mert az eltérő növényfajok táplálóanyag-, vitamin-, ásványianyagtartalma jól kiegészítheti egyesek hiányát, másrészt azért, mert változatossá teszi a nyersfehérje és más táplálóanyagok összetételét (Kakuk-Schmidt, 1988). A kedvező növénytársulás és az ökológiai tényezők jelentősen befolyásolják a hozam nagyságát is. Nagy gondot kell ügyelni a pázsitfűvek fenológiai fázisállapotára, mert a nyersrosttartalom gyors növekedése jelentősen csökkenti a táplálóanyagok emészthetőségét.

A pillangósok jelenléte a növénytársulásban kedvező, mert növeli a gyep fehérje- és ásványielem tartalmát.

A savanyúfüvek viszont rontják a legelőfü takarmányértékét, mert rotban gazdagok, de fehérjében, zsírban és ásványi anyagokban szegények.

A legelőfü ízletességére is figyelmet kell fordítani, mert az ízletes fűvet jó étvágygal legelik az állatok és nagy mennyiségben tudják felvenni. A legelő állatok ízletesség szerint válogatják a fűvet.

A legelő kedvező növénytársulása a kérődzők legkedveltebb, legtermészszerűbb takarmánya. A frissen legelt fű vegetációs víztartalma a táplálóanyagok nagyrésztét oldott állapotban tartalmazza, ezért azok könnyen emészthetőek, jól hasznosulnak.

A legelés során, továbbá a kérődzéssel együttjáró rágáskor termelődő nagy mennyiségű nyál, valamint a zöldfü bázikus anyagai kelően pufferolják a szénhidrátokból keletkező savakat. Az optimális fejlődési stádiumban lelegelt fű nyersrosttartalom biztosíték arra, hogy a bendőben kedvező arányban képződjön ecetsav és propionsav a tej zsírtartalmának szintéziséhez. A bimbózás előtti, tehát a nem túl zsenge fejlődésű fű rosttartalmának strukturális hatékonysága még kielégítő bendőmozgást eredményez a kérődzés rendszerességének, illetve az ezzel együttjáró nyáltermelésnek fenntartásához.

A friss fű karotintartalma növeli a szervezet ellenállóképességét, kedvező hatású a nemiszervek normális életfunkciójának fenntartására, a termékenyülésre, a fiatal állatok növekedésére.

A legelőntartással a napfény ultralibolya sugarainak hatására az állatok bőrében 7-dehidrokoleszterinből keletkező D₃-vitamin fontos szerepet játszik a fiatal szervezet csontvázrendszerének kifejlődésében, az ásványi anyagok forgalmának szabályozásában (Baintner, 1967).

A legelőfü kizárólagos legeltetése során általában nem lehet kielégíteni az állatok (különösen a nagytejű tehenek) szárazanyag- és tejtermelő nettóenergia szükségletét (NE₁), ugyanakkor fehérje túletetés jelentkezik. Ez abból adódik, hogy a legelőfü eredeti szárazanyagtartalma csupán 22-24 %, ami annyit jelent, hogy 50-60 kg-os fű etetés esetében is 11,0-14,4 kg-ot tud felvenni a 18-20 kg szárazanyaggal szemben. A napi 50-60 kg-nyi fű felvétele azonban igen jó hozamú legelőn lehetséges. Ilyen tömegű legelőfűvel 2200-2880 g nyersfehérjéhez és 72,3-94,6 MJ NE₁-hoz jut az állat, vagyis 20 literes termelés esetén nyersfehérjéből 100-700 g túletetés, NE₁-ből pedig 11-34 MJ hiány mutatkozik. A hiány pótlására természetesen nagy szárazanyag, kicsiny fehérje és nagy energiatartalmú takarmányra van szükség. Rendszerint jó minőségű silókukorica szilázst és kukoricadarát használnak fel pótlásra.

Gazdaságos tejtermelést legeltetésre alapozott takarmányozással lehet elérni a tehenészetekben. Természetesen ez azt jelenti, hogy nem kell 6000 literes termelésnél nagyobb termelésre törekedni.

A tenyésztésre nevelt éven felüli üszők esetében a jó konstitúció és a szilárd szervezet kialakítása a cél. Csakis az ilyen üszöktől várható el a nagy és gazdaságos termelés, a hosszú élettartam.

Végezetül azt szeretném leszögezni, hogy a jövőben sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani a legelőgazdálkodásra, a legeltetésre alapozott állattartásra.

Összefoglalás

A hazai legelők takarmányértéke tekintetében Vinczeffy (1991) szerint a vélemények nagyon eltérők. Barcsák és Kertész (1986) megállapítása szerint a hazai legelőterület 8,8 %-a rendkívül gyenge, 59,7 %-a gyenge, 26,1 %-a közepes és 5,4 %-a jó minőségű. Ez a minősítés azonban Harasztli (1973) szerint nem fejezi ki sem az egyes fűfajok szerepét, sem gyepdinamikáját, újrasarjadó képességét és javíthatóságát sem. Nagy (1989) szerint a gyenge minőségű legelők hozama viszonylag csekély ráfordítással (felülvetéssel, trágyázással) jelentősen növelhető.

A legelő takarmányértékét a szakemberek a hozam és az állattartóképeség alapján állapítják meg. Az állattartóképeség megállapításánál az állatok szükségletét és a fűhozam táplálóanyagtartalmát vetik össze. Ez azonban nem fejezi ki a legeléssel együttjáró blokkörnyezet állati szervezetre gyakorolt kedvező élettani hatását, amelyek a legelő állat ellenállóképessége, egészségi állapota, szaporodóképessége és élettartama, esetleg termelése tekintetében következtek be.

A legelő valóságos takarmányértéke tehát a legeléssel járó élettani hatásoknak és a felvett legelőfűnek (táp- és hatóanyagainak) az állatok szervezetére gyakorolt együttes hatásának eredményével mérhető le. Az eredményeket egyaránt módosíthatják különböző tényezők, a fűösszetétel, a legelő hozama, stb.

Irodalmi jegyzék

Babinszky, M.-Dér, F.-Steffler, J.: 1991. A gyepre alapozott tejtermelés eredményei dunántúli viszonyok között. MAE és DATE Kiadvány, Debrecen, p. 315-324.

Bálintner, K.: 1967. Gazdasági állatok takarmányozása. Mgi Kiadó, I,II,III. kötet.

Barcsák, Z.-Kertész, I.: 1986. Gazdaságos gyeptermelés és hasznosítás. Mgi Kiadó, Budapest, p.: 20-90.

Csukás, Z.: 1952. Takarmányozástan. Mgi Kiadó, Budapest.

Dér, F.: 1991. Környezeti tényezők hatása a gyep termésmennyiségére és tápláléértékére. MAE és DATE Kiadvány, Debrecen, p.: 37-53.

Haraszti, E.: 1973. Az állat és a legelő. Mgi Kiadó, Budapest, p.: 1-113.

Kakuk, T.-Schmidt, J.: 1988. Takarmányozástan. Mgi Kiadó, Budapest, p.: 429-442.

Nagy, G.: 1991. Az eltérő intenzitású gyeppek tápértéke. MAE és DATE Kiadvány, Debrecen, p.: 164-177.

Vinczeffy, I.: 1988. A gyep állattartó képessége. Debrecen, Doktori értekezés.

Dr. Kovács Gábor főiskolai tanár
DATE Állattenyésztés Főiskolai Kar
6800, Hódmezővásárhely

PASTURE AS FODDER

Gábor Kovács

The opinions are divided very much as regards the fodder value of Hungarian pastures in the judgement of Vinczeffly (1991). In the opinion of Barcsák and Kertész (1986) 8,8 % of the Hungarian pastures are pastures of rather poor quality, 59,7 % of them are poor ones, 26,1 % of them are pastures of middling quality and 5,4 % of them are pastures of good quality. As to Haraszti (1973) this qualification does not express neither the role of some species of grass nor its reparability. In the opinion of Nagy (1989) the yield of pastures of poor quality can be increased by relatively \bar{O} cost.

Experts pointed out the fodder value of pastures on the basis of the yield and the ability of supporting of animals. They compare the needs of nourishing substance of animals and the content of nourishing substance of grass yield when they point out the ability of supporting of animals.

But it does not express the favourable physiological effects on animal organism which go with grazing, which occurred in consequence of resistance, state of health, ability of multiplication and duration of life, or perhaps production of the grazing animal.

Accordingly the real fodder value of pastures is ponderable by the result of conjugate effects of physiological effects which go with grazing and of the grass (its nutritive materials and effective substances) which make an impression to animal organism. The results can be modified by various facts: the combination of grass, the yield of pastures, etc. in the same way.